

נושא העבודה

יחסי ממון בין בני זוג

תאריך : ינואר 2016

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

תוכן העניינים

1-2	מבוא	1. פרק ראשון
3-5	הלכת השיתוף ועקרון הפרדת רכוש גישת המשפט הישראלי – הלכת השיתוף	2. פרק שני
6-7	גישת המשפט העברי – עקרון הפרדת הרכוש	
8	השוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העברי	
	חוק יחסי ממון וכתובה	3. פרק שלישי

9-10	גישת המשפט הישראלי – חוק יחסי ממון	
11-12	גישת המשפט העברי – כתובה	
13	השוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העברי	
	מסורבות גט	4. פרק רביעי
14-16	גישת המשפט הישראלי	
17-18	גישת המשפט העברי	
19	השוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העברי	
20	סיכום	5. פרק חמישי
21-22		ביבליוגרפיה

מבוא

כאשר אדם נישא לבן או בת זוגו, הוא נכנס למערכת יחסים המתבטאת במישורים רבים, ביניהם גם במישור הממוני. לקשר שנוצר ישנה משמעות בכל הנוגע ליחסי הממון והרכוש בינו ובין בן/בת זוגו. ההחלטה להתגרש הנה לרוב החלטה טעונה מאד מהרבה בחינות, ובהרבה מהמקרים ההחלטה מתקבלת רק על ידי אחד מבני הזוג, כך שהשני נאלץ לקבלה בין מתוך הסכמה ובין אם בעל כורחו, ולכן יתכנו פערים ביניהם לגבי רמת המוכנות לגירושין, דבר שישפיע על אופן התנהלות הליך הגירושין. יחד עם זאת, קיימים גם מקרים בהם ההחלטה להתגרש הינה הדדית, ומקובלת על שני בני הזוג יחדיו. במצב כזה סביר להניח שתהליך הגירושין יתנהל בצורה קלה ומהירה יותר.

כשם שהליך קבלת ההחלטה להתגרש איננו קל, כך גם אופן מימוש החלטה זו .

חוק יחסי ממון בין בני זוג נועד להסדיר את נושא חלוקת הרכוש של זוג נשוי במקרה של גירושין או פטירה של אחד מהם. חוק זה מתייחס למספר נושאים כגון: הסכם ממון, אשר הינו מסדיר את יחסי הממון בין בני הזוג והוא חייב להיערך בכתב ולהיות מאושר על ידי בית המשפט לענייני משפחה או בבית הדין הרבני, לאחר בדיקה שבני הזוג עשו את הסכם הממון מתוך הסכמה חופשית והבנת תוכנו של ההסכם, משמעותו ותוצאותיו. על פי החוק, זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית מרכושם המשותף. נוסף לכך, החוק קובע שנכסים שהיו שייכים לבן הזוג לפני הנישואין, או שקיבלם בירושה או במתנה במהלך הנישואין, לא יחולקו בין בני הזוג.

במקרים בהם בני זוג חתמו על הסכם יחסי ממון, כללי ההסכם יחליפו את כללי החוק ויקבעו לגבי אופן חלוקת הרכוש.

נשאלת השאלה מה ניתן לעשות כאשר לא מושגת הסכמה בין בני הזוג?

כשאין הסכמה בין בני הזוג בשאלה מה מגיע מהאחד לשני או באיזו דרך יבוצע האיזון, יחליט בית המשפט לענייני משפחה או בית הדין הרבני לפי הנסיבות.

עניין נוסף שכלול בחוק זה הוא איזון המשאבים, אשר קובע כי עם פקיעת הנישואין (עקב גירושים, או עקב מותו של אחד מבני הזוג) זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג, למעט נכסים חריגים שאינם כלולים כחלק ממסת הנכסים העומדים לאיזון, עליהם אפרט בעבודתי.

1

בעניין זה, עולות השאלות איך תשתלב זכות האישה לעיקר כתובתה עם עקרון הסדר איזון משאבים? מה הם ההסדרים לחלוקת רכוש ביחסי הממון בין בני זוג עם פקיעת הנישואין עקב הגירושין הן על פי המשפט הישראלי והן על פי המשפט העברי? איך ניתן להתאים בין ההלכה העברית לבין הוראות החוק? ובפרט, כיצד זכות האישה לעיקר כתובתה וחוק יחסי ממון בין בני זוג משתלבים?

בחרתי בנושא זה מאחר שהיה לי חשוב להבין כיצד מתחלקים הנכסים בין בני הזוג, על פי איזה קריטריונים ואילו סיבות, כמו כן גם איך ומדוע השתנה החוק במהלך השנים. התעניינתי כיצד ניתן להפריד חיים שלמים שנבנו יחדיו עד להפרדת הממון המשותף בצורה שוויונית. זהו נושא שקשור ורלוונטי לחיים המודרניים והדמוקרטיים בארץ ישראל, הגירושין הם תופעה נפוצה בקרב החברה, ולכן היה לי חשוב להתעמק ולצבור ידע בתחום זה.

פרק ראשון : הלכת השיתוף ועקרון הפרדת הרכוש

גישת המשפט הישראלי – הלכת השיתוף

הלכת השיתוף חלה על בני זוג שנישאו זה לזה לפני יום 01.01.1974 או שהם מוגדרים כידועים בציבור.

על בני זוג שנישאו לאחר יום זה, יחול הסדר איזון משאבים.

בנוגע להלכת השיתוף קיימות ארבע שאלות בהן ארצה לעסוק בעבודתי :

1. שאלת הנכסים : על אילו נכסים חל השיתוף? מה לגבי נכסים שהיו שלי לפני הנישואין? האם יש הבדל בין העסק

שלי לדירת המגורים? דהיינו, האם קיימת הבחנה בין סוגי הנכסים השונים? האם נכסי קריירה נכנסים תחת כוחה

נכסים עסקיים: בעבר הייתה הבחנה לגבי נכסים עסקיים. כאשר מדובר בנכסים שנרכשו או הוקמו במהלך הנישואין ועסק שהוקם במהלך הנישואין עדיין על מנת שיחול עליו שיתוף, הפסיקה דרשה דבר מה נוסף כלומר, לא מספיקה העובדה שהזוג נשוי, אלא יש צורך בדבר מה נוסף. מהו דבר מה נוסף? תלוי- אם האישה עבדה בעסק זהו דבר מה נוסף, אם יוכח כי הבעל שיתף אותה בכל העניינים שנוגעים לעסק אז זה גם יספיק. כיום, כשמדברים על בני זוג נשואים (וזה ההבדל הגדול מידועים בציבור), אין שום הבחנה בין יחסים ביתיים ליחסים עסקיים. כל נכס שנרכש או הוקם או נוצר במהלך חיי הנישואין, יש זכויות לשיתוף בו. יכול להיות הבדל בין אופי הזכויות אך ככל שיש הסכמה מצטמצמת הדרישה לדברים הנוספים.

2. שאלת אופן החלוקה: האם זה 50-50? האם תמיד 50-50? האם אופן החלוקה משתנה ממצב כזה לאחר?

3. אופי הזכות(בעלות): האם מדברים על זכויות בעלות? האם בני הזוג הם בעלים משותפים והאם מגיע להם זכות רק לחלק משווי העסק המשותף? מה אופי הזכות? האם מדברים רק על זכות שנותנת שווי כלכלי או על זכות שנותנת רק שליטה. גם כאן, תקפה השאלה האם יש הבדל בין הדירה לבין העסק.

4. תנאים לקבלת הזכות: האם יש איזשהם תנאים לקבלת הזכות מעבר לנישואין עצמם- האם צריך להראות שהיו חיים הרמוניים? האם צריך להראות תנאים נוספים?

3

כדי להבין את האופן שבו הפסיקה ענתה על השאלות הללו לגבי חזקת השיתוף יש להבין את הרקע ההיסטורי וכיצד התפתחה הלכת השיתוף. הלכת השיתוף התפתחה בשלושה שלבים:

הלכת השיתוף ההיסטורית – מדובר בעובדה, כלומר, מי שטוען לשיתוף הוא זה שצריך להביא את הראיות ולשכנע כי הנכסים נרכשו במאמץ משותף ובמהלך חיי משפחה הרמוניים. תפקידו של בית המשפט היה לברר עובדות. תובע שאכן הרים את נטל הראיה והשכנוע זכה בתביעתו, ובית המשפט קבע כי הוא שותף לרכוש שנצבר על שם בן זוגו. **תובע שלא הרים את הנטל – נדחתה תביעתו.**

הלכת השיתוף – ייחוס כוונה משוערת: בשלב זה התבססה הלכת השיתוף על **השערה עובדתית**. הובן כי ניתן ללמוד מתוך הסתכלות על אורח חייהם של בני הזוג, על כוונתם לשיתוף בנכסיהם. הלכת השיתוף לא חלה אם לא הוצגו לבית המשפט ראיות על נסיבות שניתן להסיק מהן השערה על שיתוף הנכסים.

הלכת השיתוף דין מדיני המשפחה: המאמץ של בן הזוג הטוען לשיתוף נבחן על פי יכולתו ומצבו. תרומתו, תחשב

כמאמץ משותף גם אם מבחינה כמותית או איכותית נמוכה מזו של בן הזוג האחר. הלכת השיתוף עלתה דרגה בכך שהתבססה על עקרון תום הלב. בנוסף הלכת השיתוף התייחסה גם אל נכסים "עסקיים" ולא רק "משפחתיים", והוחלה גם על נכסים חיצוניים שהיו לבן הזוג מלפני הנישואין¹.

הלכה זו הפכה לנורמה משפטית המסדירה את יחסי הממון בין בני זוג שנישאו בטרם תחולת חוק יחסי ממון. הלכת השיתוף קובעת כי עם נישואי בני זוג נוצר ביניהם הסכם בדבר שיתוף הנכסים ביניהם. כלומר עצם העובדה שנישאו מצביעה על הסכמה לשיתוף מלא, כולל שיתוף בנכסים שיצברו בעתיד.

בית המשפט בוחן מהי מידת השיתוף בין הצדדים, לפי הנתונים הבאים:

*מועד הנישואין. *מידת התערבותו של כל צד בעסקיו של בן זוגו.

*מועד קניית הנכס. *ההרמוניה שהייתה בין הצדדים ותכיפות סכסוכיהם.

*אופי השיתוף בין הצדדים מבחינת "הקופה המשותפת". *אורך התקופה בה חיו יחד בפועל.

*ניהול חשבונות נפרדים או משותפים.

ככל שנתונים אלה מצביעים על כוונת שיתוף, יורחב הבסיס הרכושי עליו יחול שיתוף זה. ומנגד, ככל שמצביעות העובדות על הפרדה יצביע הדבר על אי תחולת הלכת השיתוף, ועל הפרדה רכושית. יש לציין כי השיתוף נבחן על פי תרומתו של כל צד לתא המשפחתי ולא על פי הכנסותיו הכספיות של כל צד.

לאחר קביעת דרגת השיתוף, מבחינים בתי המשפט בין סוגי נכסים שונים:

* דירה השמשה למגורי בני הזוג.

* מטלטלין אשר שימשו למחיה שוטפת- רכב וכדומה.

* נכסים שנרכשו לשם השקעה- כספים שהופקדו לשם חיסכון, קרקעות וכדומה.

* נכסים עסקיים המשמשים לעבודתו של בן הזוג – חנות וכדומה.

* נכסים שנתקבלו במתנה או בירושה.

* זכויות אישיות- פיצויי פיטורין, פנסיה וכדומה.

הכלל הקובע בנושא, מתייחס אל מידת ריחוקו של הנכס מהשימוש המשפחתי.

לכן, בנכס כמו דירת מגורים למשל, מספיקה העובדה כי הצדדים נשואים, בכדי לקבוע כי היא שייכת לבני הזוג².

בנוגע לסוגי הנכסים- אם הנכס נקנה במהלך הנישואין ואין הסכם ממון זה 50-50. עסק שהוקם במהלך הנישואין הוא 50-50. פס"ד שלם נ' טוינקו³: פסק דין רלוונטי בעיקר לגבי חובות, אולם הכלל הוא אותו כלל, כי כשאומרים שיתוף בנכסים זה תקף גם לגבי שיתוף בחובות. לעסק יש גם חובות ולכאורה, **יש סימטריה בין הזכויות לבין החובות**. גם אם זה עסק שהוקם מהכשרון והיכולת של אחד הצדדים, זה עדיין 50-50.

"השיתוף בחובות משלים את השיתוף בזכויות ומשקף את התפיסה לפיה השיתוף המשפחתי מתקיים לא רק בשעת רווחה כי אם גם בשעת מחסור"⁴- כפי שבני הזוג שותפים בזכויות כך הם שותפים גם לחובות. רוב בני הזוג בישראל חיים תחת המשטר של הלכת השיתוף ולכן חשוב המעקב אחריה. מועד תחולתה של ההלכה לא מוגבל לפקיעת הנישואין, אלא סמוך למועד פקיעת הנישואין או בשעה שנוצר קרע ביחסים בין בני הזוג.⁵ כלל השיתוף קובע כי הרכוש שנצבר על ידי בני הזוג במהלך הנישואים שלהם משותף לשניהם, ללא קשר לשאלה על שם מי הוא נרשם פורמלית, ועל כן גם הוא יחולק בחלקים שווים ביניהם, הוא נובע מהתפיסה לפיה כאשר בני הזוג מנהלים אורח חיים תקין ומשק בית משותף, אזי הרכוש שנצבר בחיי הנישואים שלהם הינו פרי המאמץ המשותף שלהם, ללא תלות בשאלה על שם מי הוא נרשם. לכלל זה יש חריג, לפיו אין לכלול בגדר הרכוש המשותף נכסים חיצוניים, דהיינו נכסים שנצברו לפני הנישואין או נכסים שהתקבלו במתנה או ירושה

גישת המשפט העברי- עקרון הפרדת הרכוש:

בית הדין הרבני ידון בתביעה לחלוקת הרכוש במקרה ובו תביעה זו נכרכה כדין בתביעת הגירושין שהוגשה בפניו, וזאת בתנאי שבן הזוג השני לא הגיש תביעה כזו קודם לכן בפני בית המשפט לענייני משפחה, או במקרה ששני בני הזוג הסכימו כי בית הדין הרבני ידון גם בעניין חלוקת הרכוש.

כעת נשאלת השאלה לפי איזה דין ידון בית הרבני בתביעה לחלוקת רכוש שמונחת בפניו: בהתאם לדין האזרחי- חילוני או בהתאם לדין העברי-דתי?

סעיף 13(ב) לחוק יחסי ממון, תשל"ג-1973 קובע כך: "בעניין שחוק זה דן בו ינהג גם בית דין דתי לפי הוראות חוק זה, זולת אם הסכימו בעלי הדין לפני בית הדין להתדיין לפי הדין הדתי." כלומר, בית הדין הרבני מצווה אף הוא

לדון בתביעת חלוקת רכוש לפי חוק יחסי ממון, אלא אם כן שני בני הזוג הסכימו כי התביעה תידון בהתאם לדין העברי הוא דין התורה.

על פי הדין העברי, בעת הגירושים, הבעל חייב בתשלום מזונות האשה וכתובתה, אם כי תשלום הכתובה מתבצע כיום לעתים נדירות ביותר. לגבי הרכוש שנצבר במהלך הנישואין, הדין העברי מחיל את עקרון הפרדת הנכסים, לפיו כל אחד מבני הזוג לוקח עמו את הנכסים שנרשמו על שמו במהלך הנישואין.

בבסיס מערכת יחסי הממון בדין העברי עומד התא המשפחתי אשר בנוי על עקרון אחריות הגבר ותלותה של האישה בו, מתוך דאגה לאישה. הדין העברי אינו מכיר בשיטות משפט המבוססות על שוויון רכושי בין הבעל לאישתו.⁶ הדין העברי מכיר בהסדרים מוסכמים בין בני זוג בקשר ליחסים הרכושיים שביניהם, גם אם הם שונים מההסדר ההלכתי. במצב של הסכמה או התנאה בין בני הזוג לגבי רכושם, אין הדין מתערב, והוא מקבל את הסכמה זו. במקרה שאין הסכם בין בני הזוג, מוחל הדין הדתי.⁷

הדין הדתי מתייחס ליחסי הממון כמרכיב אחד מני רבים בתא המשפחתי. בדיקת הדין במערך יחסי הממון ברגע של משבר מראה כי מי שאוחז בנכסים, אשר נצברו במהלך החיים המשותפים, יהיה בעל יתרון על פני בן זוגו, דבר שמשמעותו בפועל – קיפוח האישה בדרך כלל. הדין לא רואה במגבלות המוטלות על האישה בקשר לרכושה (אשר לא מוטלות על הבעל) כמפלות, אלא כחלק מחובותיה על מנת שתקבל זכויות נגדיות.

מכאן, מתגלה כי למעשה הדין העברי לא מכיר במוסד שיתוף הנכסים שנוצר בין בני הזוג במהלך הנישואין, בניגוד לדין המודרני, אלא מכיר בעקרון הפרדת הרכוש. הקשר בין בני הזוג לגבי רכושם במהלך הנישואין מתבטא בשליטת הבעל- מבחינה ניהולית, ומבחינת הפקת רווחים מנכסי האישה על פי הדין העברי כל בן זוג זכאי לקחת עמו את הנכסים שנרשמו על שמו במהלך הנישואים. מאחר ובלא מעט מקרים נכסים שנרכשים במהלך הנישואין נרשמים על שם הבעל בלבד, התוצאה של החלת הדין העברי הובילה לכך שבמקרים כאלו הועברו כל הנכסים הללו לבעל, בעוד האשה נותרה ללא כלום מהם.

באשר לנכסי האישה, קיימת חלוקה למספר סוגי נכסים. הדין העברי לא פוגע בזכות בעלותה על נכסיה אלא בזכות השליטה שלה בנכסים אלה. לגבי נכסים שהאשה צברה לפני הנישואין והביאה אותם לנישואים בגדר נדוניה, או נכסים שהיא קיבלה במתנה או במסגרת ירושה במהלך הנישואין, קובעת ההלכה שהם נחלקים לשני סוגים:

לעניין העקרונות הכלליים ביחסי ממון בין בני זוג במשפט העברי ראו אריאל רוזן צבי יחסי ממון בין בני זוג 121 (תשמ"ח)⁶
אריאל רוזן צבי יחסי ממון בין בני זוג 124 (תשמ"ח)

נכסי מלוג – נכסים שנשארים רכוש האישה גם במהלך הנישואים, אלא שלבעל יש זכות להנות מפירותיהם, קרי, הרווחים שנובעים מהם. לפיכך, הבעל איננו מקבל עליהם אחריות במהלך הנישואים במידה ונגרם להם נזק כלשהו, או במידה והם אבדו או נגנבו.

בעת הגירושים נכסים אלו חוזרים לאישה, וזאת כפי שהם: אם ערכם ירד האישה הפסידה, ואם ערכם עלה האישה הרוויחה. במידה והאישה נפטרה לפני הבעל יורש אותם, וכאשר גם הוא נפטר אזי רק בנו מאותה האישה ירשו ממנו נכסים אלו.

נכסי צאן ברזל – נכסים שהופכים להיות רכוש הבעל במהלך הנישואים, כך שיש לו ממילא זכות להנות מפירותיהם. הבעל מקבל עליהם אחריות מלאה במידה והם ניזוקו, אבדו או נגנבו. נכסים אלו נרשמים בכתובה. במקרה של גירושין על הבעל להחזיר לאשה את שווי הנכסים הללו, וזאת כפי שהיה שוויים בשעת הנישואין. זכות זו קיימת לאשה גם בעת פטירת הבעל.

הסוג הנוסף הוא **נכסים אשר לבעל אין כל שליטה בהם, אף במהלך הנישואין**. אלו הם נכסים שניתנו לאישה כמתנות ולבעל אין זכויות בהם.⁸

השוואה בין המשפט הישראלי למשפט העברי

הלכת השיתוף בהקבלה להפרדת רכוש

בניגוד למשפט הישראלי, ניתן לראות כי הדין העברי אינו מכיר בשיטות משפט המבוססות על שוויון רכושי בין הבעל לאישתו, אלא בהסדרים מוסכמים בין בני זוג בקשר ליחסים הרכושיים שביניהם. רק במקרה שאין הסכם בין בני הזוג, מוחל הדין הדתי.

למעשה ההבדל העיקרי בין הדין העברי לדין האזרחי בכל הנוגע לנושא חלוקת רכוש בהליך הגירושי. שכן, בעוד הדין העברי מחיל את כלל הפרדת הנכסים, הדין האזרחי מחיל את הכלל ההפוך בדבר השיתוף בנכסים.

מטרת דיני הנישואין בדין העברי היא הדאגה ליחסים תקינים בין בני הזוג. האוטונומיה של בני הזוג כיחידים, והשאיפה להשגת צדק אינדיבידואלי לכל אחד מבני הזוג אינן מטרות הדין העברי, בניגוד למשפט הישראלי. כלומר, **הדגש במשפט העברי הוא על אחריות הפרט למשפחתו.**

במשפט העברי האישה נתפשת כמי שזקוקה להגנת בעלה ולתמיכתו. היא זוכה בביטחון כלכלי במהלך הנישואין תמורת שירותים שהיא מעניקה. חלוקת תפקידים זו יוצרת מצב של חוסר מעורבות כלכלית מצד האישה והעדר התמצאות בעניינים הכלכליים. דבר זה גורם להגבלת זכויותיה של האישה ברכושה עקב הנישואין.

מכאן, ניתן לראות כי מערכת היחסים בין בני הזוג בדין העברי מושתת על עקרון האיזון, לאור חלוקת התפקידים שלוקחת בחשבון את מגבלות האישה בנוגע לתחומי הכלכלה והחברה. לעומת זאת, **בדין המודרני ההסדר מונחה על ידי עקרון השוויון המטריאלי.**

בדין העברי, המגבלות המוטלות על רכוש האישה נחשבות לטובת הבעל, כחלק ממערכת של זכויות וחבויות. לעומת זאת, התפישה המודרנית אשר דוגלת בעקרון השוויון, רואה בכך הפליה לרעה של האישה וצמצום כושרה המשפטי בכל הנוגע ליחסיה.

פרק שני : חוק יחסי ממון וכתובה

גישת המשפט הישראלי – חוק יחסי ממון

חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג – 1973 חוקק במקורו בשנת 1973 והוא חל על בני זוג שנישאו לאחר יום ה-1.1.1974 (באשר לבני זוג שנישאו טרם מועד זה, חלות הוראות שיפוטיות המוכרות כ"הלכת השיתוף" הקובעות את השיתוף הרכושי בין בני הזוג).

מטרת החוק להביא לחלוקה שווה בין הבעל לאשה של המסה הרכושית שנצברה על ידי התא המשפחתי במהלך הנישואין, ללא קשר לצד אשר צבר את הנכסים בפועל.

במקרה שלא נערך הסכם ממון, בני הזוג יהיו כפופים להסדר איזון משאבים. עקרון זה נקבע בכדי להקנות לבני הזוג חופש התנאה בענייני רכוש וממון כאשר עיקרו של ההסדר קובע חלוקה שווה של הנכסים שנצברו על ידי שני בני הזוג במהלך הנישואין, למעט:

1. רכוש שהיה לכל אחד טרם הנישואין

2. רכוש שהתקבל במתנה או בירושה על ידי אחד מבני הזוג במהלך הנישואין

3. גימלה שמקבל אחד מבני הזוג מן הממוסד לביטוח לאומי או גימלה/פיצוי עקב נזק גוף

4. כל נכס אחר שבני הזוג הסכימו בכתב שלא יאוזן ביניהם

נכסים מהסוג הראשון והשני שייכים לבן הזוג שהביא או קיבל נכסים אלה, והנישואין לא יכולים לפגוע בזכויות בן הזוג בנכסים אלה. לעומת זאת, נכסים שנרכשו במהלך הנישואין יחולקו בין הצדדים שווה בשווה. בית המשפט יבדוק מה שווי הנכסים שנצברו בידי כל צד, ואת מחצית סכומם יעביר באופן הדדי לבן הזוג שצבר פחות.⁹ הוראות חוק החוזים, תשל"ג-1973, חלים על הוראות חוק יחסי ממון בין בני זוג ככל שאין בו הוראות מיוחדות אחרות.¹⁰ בנוסף, החיובים הנובעים מן החוק וההסדרים על פיו, יוגנו באמצעות הדינים המגנים על החיוב.

הסדר איזון משאבים הוא הסדר רכושי אחיד אשר משלב את שיקול דעתו של השופט, דבר המאפשר קביעות לצד התגמשות מעטה, ובכך ניתן משקל ראוי גם לנסיבות מיוחדות במקרים מסוימים. הסדר איזון משאבים לא יוצר שיתוף קנייני בנכסים כלשהם, אלא מהווה שיתוף "מאולץ" הדחוי לפקיעת הנישואין, במקרה של גירושין או מוות של אחד מבני הזוג.

מימוש הזכות לאיזון משאבים - הסדר זה כולל נכסים שאינם בני איזון של כל אחד מבני הזוג ונכסים הנכללים באיזון של כל אחד מהם. בדין הישראלי, ההסדר הוא שיתוף בהישגים בלבד. כלומר, הוא כולל בתוכו זכויות ונכסים אשר נרכשו על ידי בני הזוג במהלך הנישואין, למעט אלה שקיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואין. האיזון נעשה על פי חוק יחסי ממון בין בני זוג בשווי הנכסים הנכללים באיזון.¹¹

זכות האיזון ניתנת למימוש עם פקיעת הנישואין, דהיינו, עם פטירת אחד מבני הזוג, או עם ביצוע הגירושין בפועל. לפני מועד זה לכל צד יש בעלות מלאה על נכסיו וזכותו לפעול בהם כרצונו. בכדי לממש את התביעה יש לקבוע מהם הנכסים הנכללים בכלל האיזון ואת החובות בני הניכוי – אשר מנוכים מכלל ערך הנכסים הנכללים באיזון,

בעז קראוס גירושין – מדריך מעשי לגירושין 139-142 (1991).⁹

ס' 61(א) לחוק החוזים, תשל"ג-1973.

ס' 5(א) לחוק יחסי ממון, תשל"ג-1973, מדבר על זכות "למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג...".¹¹

בכדי לחשב את הסכום הכולל נטו – הסכום בר האיזון. מפחיתים מהסכום בר האיזון הגבוה יותר של אחד מבני הזוג את הסכום בר האיזון הנמוך יותר של בן הזוג האחר, ואת התוצאה מחלקים לחצי. מחצית זו מגיעה לבן הזוג שהסכום הכולל נטו שלו נמוך מזה של בן זוגו. מחצית היתרה תועבר בדרך של העברת נכסים בפועל או העברת כספים, תלוי בנסיבות העניין.¹²

הרחבת בסיס האיזון – כאשר אחד מבני הזוג העלים נכסים, העבירים במתנה או התחייב להעבירם במתנה, בכדי לסכל את זכויותיו של בן זוגו על פי עקרון "איזון משאבים", רשאי בית המשפט להרחיב את מסגרת האיזון ולהכליל בו גם את ערכם של נכסים אלה. ניתן לפנות לבית המשפט כאשר בן זוג חושש כי בן זוגו פעל או עומד לפעול בדרך שתפגע בזכויותיו בעתיד, בעת ביצוע האיזון.

חלוקה שונה- בנסיבות מיוחדות, בית המשפט רשאי לערוך חלוקה שונה. כלומר, יש באפשרותו לקבוע כי נכסים מסוימים לא יכללו במסגרת האיזון, ושהחלוקה לא תבוצע באופן שווה אלא על בסיס יחסיות אחרת, או לקבוע שאיזון המשאבים יחול גם על נכסים שהיו בבעלותו של צד, עוד לפני מועד פקיעת הנישואין.

חלוקה לפני גירושין או פטירה- בטרם הגיע אחד מהמועדים האמורים, לא ניתן לחלוק רכוש הרשום על שם צד אחד בלבד, אלא מטלטלין ששימשו את בני הזוג בנישואיהם.¹³

גישת המשפט העברי – כתובה

על פי הדין הדתי, כאשר בני זוג באים בברית הנישואין במעמד החופה והקידושין ובפני שני עדים, אזי חותם האיש על חוזה משפטי, הנקרא "כתובה" ומוסרו במעמד החופה לידיה של הכלה.

הכתובה הינה מסמך עליו חותם הבעל בטרם טקס הנישואין ובו מפורטות התחייבות הבעל כלפי האישה. חלק מהחייבים מתייחסים לתקופת הנישואין, כגון: מזונות, מדור, כסותה, עונתה, רפואתה, פדיונה, קבורתה, וחלק מהחייבים מתגבשים אך ורק עם פקיעת הנישואין במקרה של גירושין, או של מות הבעל, כגון: עיקר הכתובה,

אריאל רוזן צבי יחסי ממון בין בני זוג 339-342 (תשמ"ח).¹²
גירושין, לעיל ה"ש 9.

תוספת כתובה נדוניה ותוספת נדוניה, זכות האישה להיות ניזונה מנכסי עיזבון הבעל ולהמשיך להתגורר בביתו לאחר מותו כל זמן שהיא אלמנה, זכות בנותיו להיות ניזונות לאחר מות האב עד למועד ארוסיהן, ועוד.

הכתובה מורכבת משלושה חלקים: עיקר הכתובה (נותן הבעל 200 ז'ו לאישה אם היא רווקה, מאה ז'ו אם היא גרושה או אלמנה), תוספת הכתובה (בחלק זה מוסיף הבעל מעצמו כל סכום שירצה), ונדוניה – נכסי צאן ברזל או נכסי מלוג. ישנה מחלוקת בנוגע לסכום תוספת הכתובה, אשר נקבע על ידי הבעל.

פסוקה במשפט העברי היא שהאישה זכאית לכתובתה בפקיעת הנישואין, באחד משני מקרים: בעת הגירושין (בתנאי שהם מרצונו של הבעל ושלא מבוססים על עילת גירושין- עילה שבגינה מפסידה האישה את כתובתה), או בעת מות הבעל. האישה זכאית רק לזכויות ממוניות מכוח הכתובה. לפי שולחן ערוך: "כתובה הרי היא כחוב שיש לו זמן, ואינה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל, או אם גירשה"¹⁴.

במקרה בו הוגשה תביעה רכושית בבית המשפט לענייני משפחה ותביעה לכתובה בבית הדין הרבני, יתכן כי האישה תקבל בנוסף למחצית מהרכוש שנצבר במהלך הנישואין, גם את כתובתה. לדעת דר יאיר שיבר, מצב זה פוגע בזכויותיו של הבעל ולא שוויוני, הרי שלעיתים נוצר מצב בו האישה תקבל את הרכוש שנצבר על ידי הצדדים. על כך דן כב' הדיין שלמה דיכובסקי.¹⁵

לטענתו, מטרת הכתובה היא לאפשר לאישה להתקיים בתנאים מכובדים למשך תקופת מינימום של שנה, עד מציאת בעל אחר, ולא בכדי להעשיר אותה ולפגוע בפרנסת הבעל. סביר להניח שהבעל לא יסכים לחלק את נכסיו הן לפי החוק האזרחי ולפי פסיקת בתי המשפט והן לשלם כתובה בסכום גבוה במיוחד. על כן, כתובה החורגת מעל 120,000 ש"ח מוגדרת לרוב ככתובה מוגזמת, כלומר, הסכום המדובר לא צפוי להשגה באופן סביר במהלך החיים. לפיכך, הוצע על ידי הרב דיכובסקי, לקבוע כי סך כל הכתובה (כלומר, עיקר הכתובה ותוספתה) יוגבל עד כ 120,000 ₪. לטענתו, כל סכום מעבר לכך יקבע ככתובה מוגזמת. וכך לדעתו יקיים בית הדין את הרציונל שעמד בבסיס הקביעה של חז"ל.

לפי תשובותיו של ר' יצחק בר ששת(הריב"ש)¹⁶. נתן למצוא מספר בעיות בשיטתו של הרב דיכובסקי. לשיטת ריב"ש הסכום שנכתב בכתובה לא ניתן לשינוי, ועל הבעל לעמוד בסכום לו התחייב. לדעת הרמ"א לא ניתן לאחד בין הסכום של תוספת הכתובה ועיקר הכתובה ולתת אותם לאישה כסכום אחד. על הבעל לעמוד בתחום שלו התחייב בכתובה. " כתובה שכתב בה: ודין נדוניה דהנעלת ליה מאה דינרין והוסיף לה מין דיליה כך וכך, אין עיקר כתובה

¹⁴ שולחן ערוך, אבן העזר, סימן צג סעיף א
תיק 1678-24-1 פלוני נ' פלונית (פורסם באתר "פסקדין") (2007)

בכלל, וצריך לשלם לה בפני עצמו...¹⁷ על פי שיטת חז"ל הכתובה הינה שטר חוב תקף אשר נגבה בעת פקיעת הנישואין. לכן, התחייבות של הבעל תקפה על כל חלקיה.

מטרת הכתובה היא "שלא תהא קלה בעיניו להוציאה"¹⁸ כלומר על פי המשפט העברי הבעל הוא זה שמקדש ולכן הוא יהיה גם המגרש. אין צורך בהסכמתה של האישה לגירושין.¹⁹ כלומר, עמדה לרשותו של הבעל היכולת לגרש את אישתו ועל כן נאלצו חכמים למצוא מנגנון שימנע גירושין מידיים. לפיכך, תקנו את הכתובה. על כן, בעל שרצה לגרש את אשתו ללא עילת גירושין מוכחת, ידע שיצטרך לשלם לאשתו את כתובתה. אולם, רבינו גרשום תיקן לאחר מכן שלא ניתן לגרש אישה בעל כורחה, אלא בהסכמתה. כתוצאה מתקנה זו, לא היה צורך במטרת הכתובה המקורית. למרות זאת ר' משה איסרליש (הרמ"א), עמד על כך שהכתובה לא תתבטל.²⁰

"...ועיין לקמן סי' קע"ז, דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה, אין צריך לכתוב כתובה; אם כן בזמן הזה במדינות אלו, שאין מגרשין בעל כרחיה של אשה משום חרם רבינו גרשום, וכמו שיתבאר לקמן סימן קי"ט, היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה, אבל אין המנהג כן ואין לשנות כל זה". אם כן, למרות חרם דרבנו גרשום, הכתובה היא מסמך משפטי בר תוקף על כל חלקיה. בנוסף, בהתייחסות לטענתו של כב' הדיין הרב דיכובסקי, יש לציין שאכן תוקפה של הכתובה יכול להביא למצב אבסורדי שבו הבעל ישלם פעמיים- הן בחלוקת רכוש והן בתשלום הכתובה.²¹

כתוצאה מנסיבות אלה, יש לנסות לשלב בין חוק יחסי ממון לבין תשלום הכתובה.

השוואה בין גישת המשפט הישראלי לבין לגישת המשפט העברי

על פי המשפט הישראלי ישנה חלוקה בין הנכסים. נכסים שהובאו על ידי אחד מבני הזוג לפני הנישואין או שקיבל בן זוג בירושה או במתנה במהלך הנישואין, שייכים אך ורק לאותו בן הזוג. ואילו נכסים שנרכשו במהלך הנישואין יחולקו בין הצדדים שווה בשווה. כלומר, בדין הישראלי ההסדר כולל בתוכו זכויות ונכסים אשר נרכשו על ידי בני הזוג במהלך הנישואין, למעט אלה שקיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואין. לעומת זאת, על פי המשפט העברי נוהגים בהתאם לכתובה ובה מפורטת התחייבותו של הבעל כלפי האישה.

שולחן ערוך, אבן העזר, סימן סו סעיף ז'¹⁷
כתובות יא, א; שם, לט, ב; יבמות פט, א; בבא קמא פט, ב

¹⁹ משנה, גיטין, ט, מ"י

²⁰ שולחן ערוך אבן העזר סימן סו סעיף ג. וכן ראה: חלקת מחוקק יח; בית שמואל יא; משנה למלך, רמב"ם, הלכות אישיות פ"י ה"ז משפוח – סוגיות בבית המשפט ובבית הדין כתב עת לענייני משפחה כרך א 283-288 (ד"ר יאיר שיבר עורך, 2009).

נקודת דמיון בין המשפט העברי למשפט הישראלי בנושא זה, היא מועד הזכאות לכתובה(בדין העברי) ומועד לזכות האיזון(בדין הישראלי). בשני הגישות ניתן לממש את זכויות אלה אך ורק בעת פקיעת הנישואין. דהיינו, עם פטירת אחד מבני הזוג, או עם ביצוע הגירושין בפועל (במשפט העברי, רק בתנאי שהם מרצונו של הבעל ושלא מבוססים על עילת גירושין). על פי המשפט העברי האישה זכאית במקרה כזה רק לזכויות ממוניות מכוח הכתובה. רק אם הוגשה תביעה רכושית בבית המשפט לענייני משפחה ותביעה לכתובה בבית הדין הרבני, יתכן כי האישה תקבל בנוסף למחצית מהרכוש שנצבר במהלך הנישואין, גם את כתובתה.

מטרת הכתובה על פי המשפט העברי היא למעשה להוות מנגנון אשר ימנע גירושין מידיים מאחר ואין צורך בהסכמת האישה לגירושין על פי דין זה. הבעל אשר מקדש ולכן עומדת לרשותו גם היכולת לגרש. בניגוד למשפט הישראלי, שלפיו שני הצדדים בעלי היכולת להתגרש, ומטרת חוק יחסי הממון לעומת זאת היא להקנות לבני הזוג חופש התנאה בענייני רכוש וממון.

פרק שלישי : מסורבות גט

גישת המשפט הישראלי

סרבנות גט היא תופעה חברתית פסולה הפוגעת בחירותו וכבודו של בן הזוג מסורב הגט. בעיה זו קשה ביותר ולכן בכדי לזרז את מתן הגט, יש צורך באמצעי לחץ אשר יוביל למתן הגט. על כן, בשנים האחרונות יש שילוב בין דיני הנזיקין לדיני המשפחה. אחריות בנזיקין היא אחריות משפטית, מכוח החוק. היא מחייבת אדם לשלם פיצויים על הנזק שגרם כתוצאה מהפרת חובה שבדין. סרבנות גט אינה עילה נזיקית בפני עצמה. העילות שבעזרתן תובעים בנזיקין את סרבני הגט הן- עוולת הרשלנות ועוולת הפרת חובה

חקוקה. רוב ראשי הנזק בתביעה הנזיקית עקב סרבנות גט אינם ממוניים, וכוללים: צער, עוגמת הנפש, ומניעה מבן הזוג מסורב הגט לבנות את חייו מחדש ולקבוע את גורלו. מטרתו של הפיצוי, בין היתר, הוא הענשת הבעל על התנהגות שאינה מקובלת. התנהגות זו, שמהווה עבירה פלילית ופגיעה בכבודו ובסמכותו של בית הדין שהזהירו מפניה, מביאה את בית המשפט לפסוק פיצויים.

בעבר לא הוגשו תביעות נזיקיות על ידי מסורבות גט. היו 2 מקרים בלבד בשנים האחרונות, אשר בהם התקבלות תביעות נזיקיות. במאמרו של בנימין שמואלי, מתייחס לשני מקרים בהם פסק בית המשפט לענייני משפחה בעניין פיצוי נזקי למסורבות גט.

מקרה א', עניין ירושלים – עסק בנזקים נפשיים ורגשיים אשר אינם ממוניים.²²

באותו עניין תבעה האישה פיצוי כספי שעלה על שלושה מיליון ש"ח עקב סרבנות בעלה לתת לה גט, זאת לאחר שבית הדין הרבני חייב לעשות כך. הנזקים שבגינם התבקש הפיצוי היו בעיקר לא ממוניים אלא בשל עוגמת הנפש, הסבל, הבדידות והצער בשנות ההמתנה למתן הגט.

עיקר תביעת הנזיקין היא על רשלנות והפרת חובה חקוקה. כלומר, אי הציות לבית הדין הרבני נחשב לעבירה פלילית. ומבחינת עוולה נזיקית נחשבה טענת ה"עיוגון". לטענתו של הבעל לא מדובר בעוולה נזיקית, ושברצונו לחזור הביתה. השופט קבע שניתן להחיל רשלנות על סרבנות גט. ראשי הנזק הממוני היו בעיקר הוצאות המשפט שהיו ממושכות, אך בראשי הנזק הלא ממוניים השופט קיבל את טענות התביעה על סבל, אובדן רווחה ופגיעה ברגשות. השופט הכיר בכך שזו הייתה פגיעה באוטונומיה.

בנוסף קבע השופט, כי עניין זה הוא עניין מובהק שבו יש לפסוק פיצויים מוגברים. לפיכך, פסק לתובעת פיצוי מן התקופה שבה חייב בית הדין הרבני את

הבעל לתת גט בסך של 325,000 ₪ בתוספת של 100,000 ₪ כפיצויים מוגברים.

לגישתו של השופט, אין להתעניין בדעת בית המשפט לענייני משפחה מכיוון שבעקבות קבלת התביעה יכול להיות שהבעל ירצה להגיע להסדר של השמטת התביעה תמורת מתן גט, דבר שעלול ליצור אולי גט מעושה שלא כדין.

מקרה ב' – עניין כפר סבא²³: מדובר בתביעה כספית שהגישה אישה לבית המשפט לענייני משפחה נגד עיזבון בעלה בגין נזק ממוני ולא ממוני שנגרמו, לטענתה, בשל סירובו לתת לה גט במשך למעלה מ-20 שנה, ואף לאחר שניתן פסק-דין רבני בנדון. יש לציין כי הבעל היה אלים כלפי האישה, דבר אשר גרם לשופט לקבוע כי הבעל התרשל כלפי

אישתו: הכתובה מהווה חוזה שלפיה הבעל צריך להתנהג בכבוד לאשתו. לפי קביעת בית המשפט, בעניין זה, הבעל הפר את חובת הזהירות כלפי אישתו. בנוסף, גם כאן סבר בית המשפט כי מתקיים ראש הנזק של פגיעה באוטונומיה. השופט קבע כי מדובר בעבירה פלילית על כך שלא כובד הדין של בית הדין הרבני (לתת גט). אך עם זאת, השופט אמר שקביעת סכום מופרז היא כמו "אונס ממון" ועלולה להפוך את הגט כמושג באמצעות לחץ כספי כבד. ולכן קבע 3,000 ₪ לכל חודש של סירוב גט – ובמכפלות יצא 711,000 ₪. סכום זה אינו חורג מעלות צרכיו המינימליים וממזונותיו של אדם מן היישוב ואינו עולה על שכר המינימום במשק ולכן, פסיקת הפיצוי מתונה וסבירה ולא תביא לפסילת הגט כגט מעושה.²⁴

לסיכום, ניתן לראות כי התביעה הנזיקית משמשת כמעקף לבעיה. כלומר, תביעה זו משמשת כפיתרון הלכתי מוסכם לבעיית מסורבות הגט. עם זאת תביעה נזיקית אינה יכולה "לגרום" לגט. הסמכות נתונה בידי בית הדין הרבני – שגם הוא רק יכול לחייב. עלו כל מיני הצעות בעבר כגון הפקעת קידושין רטרואקטיבית או קידושין על תנאי – אך כל אלה לא מומשו עד רגע זה. לדעת המחבר, הדרך הנזיקית היא לא היחידה בעניין זה. לדבריו יש גם את הדרך החוזית (כתובה), בזיון בית המשפט (על אי ביצוע החיוב) או צירוף הילדים לתביעת האם. על פי גישתו, יש לשמור על עצמאות דיני הנזיקין ולא לערבבם עם דינים אחרים.

גישת המשפט העברי

מסורבי גט נמצאים במצוקה קשה מעצם היותם כבולים למערכת יחסים שלא ברצונם, ונאלצים לבלות את שארית ימיהם עם אדם שאינם חפצים בו אך קשורים עמו בקשר נישואין. בנוסף, מצב זה שולל את זכות האדם לבחור כיצד ינהל את חייו ועם מי, שזוהי שלילה משמעותית של חירות בסיסית ושל כבוד האדם. אישה מסורבת גט שחיה חיי אישות עם גבר שלא בעלה, עוברת עבירה הנחשבת כשקשה יותר מאשר גבר שינהג בדרך דומה. מכיוון שהיא "אסורה לבעל ולבועל".²⁵ מציאות זו, אשר בה אנשים יחיו חיי אישות עם בן או בת זוג לפני שהשתחררו מקשר הנישואין עלולה לגרום בין היתר, להולדת ילדים ממזרים. כיום במדינת ישראל אין שוויון מלא בין הגבר

לאישה בנוגע לרצון להתגרש. כלומר, הגבר יכול לקבל היתר נישואין בניגוד לאישה. על כן, בנסיבות מסוימות למשל, כשלא ניתן לאתר את הבעל, תיוותר האישה עגונה ואילו הבעל יקבל היתר זה בקיומה של עילה לקבלת היתר הנישואין. מכאן, ניתן לראות כי מעמד הגבר החפץ לגרש או לקבל היתר זה טוב יותר ממעמד האישה החפצה בכך.²⁶

בעבודתי, אעסוק בפתרון בעיית מצוקת הגט באמצעות מזונות אשר מטרתם היא להשפיע על הבעל המסרב לתת גט, שעקב לחץ כלכלי יסכים לתת גט. מזונות אלה קרויים "מזונות עונשיים" או "מזונות הפחדה". פתרונות אפשריים למצוקה זו:

1. התחייבויות של בני הזוג – בטקס הנישואין בני הזוג מכילים תנאי בקידושין או הבטחה לתת גט או לקבלו המחוזקת באמצעות שבועה או הצהרת המבטיח שאם יפר את הבטחתו יהיה מוחרם. הצעה נוספת היא הסכמי קדם נישואין- נוסח הסכמים אלה אמנם שונה אך המשותף לכולם הוא התחייבות של החתן והכלה לציית להתחייבות חוזית שתעודדס, או תחייב אותם, לתת או לקבל גט. בנסיבות שבהן הבעל יהיה סרבן גט או יימנע מלתת לאישה גט, בדרך כלל מתחייב הבעל בהסכמים הללו לשלם לאישה סכום כסף משמעותי עבור מזונותיה.
2. הסמכת בית דין לפעול בדרך של חיוב בתשלום כסף כאשר בן או בת הזוג אינם מצייתים להוראותיו. לאחר הוראת חכמי בית הדין, הדיין מוסמך לאכוף התחייבות בכתובה, או הסכם ממון שנכרת בשעת נישואין, שבהם התחייב הבעל לשלם סכום מסוים, אם יסרב לתת גט.
3. במקרים מסוימים ניתן לבטל תוקף קידושין מכוח "זיכוי גט" לבעל קיימות שתי אפשרויות של זיכוי בגט – (א) אם כתיבת הגט היא לטובת הבעל, יהיה אפשר לכתבו עבורו שלא בפניו, ואולי אפילו בעל כורחו. (ב) אם יוכל הבעל להסמיך בזמן הקידושין את בית הדין שיכתוב גט בשמו בצורה כזאת שההסכמה אינה ניתנת לביטול. או להשתמש בנוסחת קידושין- תקנה שתגביל את תחולת הקידושין, עד קרות אחד משני המקרים- מות בן הזוג או פסק דין גירושין של בית דין מוסמך.. כלומר, שימוש בתקנה זו מאפשר את פקיעת הקידושין לאחר מתן פסק דין של גירושין של בית דין מוסמך.
4. הפקעת קידושין או הכרזה על בטלותם מלכתחילה בנסיבות שבהן פסקו בעבר שהפקעת קידושין אפשרית או בנסיבות שיש הסבורים שניתן לפסוק בגין שהנישואין בטלים) כאשר למשל הנישואין מלכתחילה היו אזרחיים וכדומה).²⁷ לדעת הרב שלמה ריסקין, על הפקעת קידושין להוות כתקנת חכמים. לפי גישתו, רק בית דין אשר מוכר על ידי הרבנות הראשית יוכל לחייב את הבעל בגט ויהיה בעל הסמכות להחליט על הפקעת קידושין במידה ויסרב הבעל למלא אחר צו של בית הדין.

5. בין היתר הוצעו תחבולות אשר מאפשרות הפקעת קידושין, כגון גירושין על ידי שליח שהמשלח ביטל את

שליחותו.²⁸

ניתן להתמודד עם מצוקת הסרבנות על פי הדין הדתי באמצעות מזונות עונשיים.

מכוח חיוב הנובע מן הנישואין, בעל יהודי חייב בתשלום מזונות לאשתו. היקף חיוב זה נקבע בהתאם לכללים מסוימים – הבעל מתחייב לאישה בעשרה דברים וזוכה בארבעה דברים. "והעשרה- שלושה מהם מן התורה ואלו הם שארה, כסותה ועונתה".²⁹ הכוונה בשארה למזונה, כסותה- אלו הם מלבושיה, עונתה - קיום יחסי אישות. ועל כל אלה מצווה כל בעל לספק לאשתו. כמו כן, חכמים תיקנו שעל האישה לתת לבעל את "מעשה ידיה" כנגד מזונותיה.³⁰ לכן, הבעל זכאי לקזז מן המזונות שהוא צריך לשלם לאשתו, את חיובה של האישה כלפיו(מעשי ידיה).

כאשר הורו לבעל לגרש את אישתו בדרגת "כופין" לגרש או חיוב לגרש, והוא אינו נותן גט, נוצר מצב בו האישה מעוכבת מחמת בעלה להינשא. בנסיבות אלה קיים חיוב מזונות(במצב מיוחד) הנקראים "מעוכבת מחמתו להינשא". כלומר מטרת מזונות "מעוכבת" היא להסדיר את מחייתה וכלכלתה של האישה בתקופה שאינה יכולה להינשא לאחר, מכיוון שעדיין נשואה לבעל עקב סירובו לתת גט. הדעה הרווחת בקרב חכמים היא שמזונות אלה מקוזזים את "מעשיה ידיה" של האישה. כלומר, היקף החיוב במזונות "מעוכבת" זהה להיקף החיוב של אישה רגילה הזכאית לקבל מזונות מבעלה. מכאן, כאשר הבעל, שחייב לזון את אישתו, חייב לגרש, או "כופין" אותה לגרש חייב לשלם מזונות "מעוכבת"(שהיקפם קבוע מראש ואינו מופרז) שאינם מזונות עונשיים. יש להבחין בין החיובים אשר נזכרו לעיל לבין מזונות עונשיים. מזונות אינם עונשיים כאשר הבעל חייב במזונות מכוח חיוב הקיים על פי דין.

מזונות עונשיים נועדו כדי להמריץ סרבן גט לתת גט לאשתו. כלומר, כאשר יש לבעל פטור ממזונות ובכל זאת מחייב בית הדין את הבעל במזונות, או כאשר מטיל בית הדין חיוב מזונות בהיקף גבוה, זהו קנס כספי שמטיל בית הדין על הבעל כאמצעי לחץ לצורך מתן הגט על ידי הבעל לאשתו. שיעור מזונות "עונשיים" אינו קבוע ומוגד, אלא הוא בהיקף רחב יותר מן החיוב על פי הדין. מזונות אלו נחשבים כקנס אשר יוביל בסופו של דבר להסכמת הבעל למתן הגט. מזונות אלה נחשבים כקנס בתחום דיני הגירושין, בשונה ממזונות "מעוכבת" אשר מוטלים בנסיבות

פסק דינו של השופט רובינשטיין בעניין סבג, לעיל הערה 27.²⁸

²⁹ משנה תורה, ספר נשים, הלכות אישות, י"ב, א.

רמב"ם, אישות, י"ב, ד.

השוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העברי:

אחד המקרים המורכבים ביותר בעולם דיני המשפחה הוא נושא מסורבות הגט ושאלת חיוב הבעל בגירושין, זוהי סוגייה המצויה במחלוקת משפטית בין הערכאות.

על פי ההלכה הגבר הוא זה שיכול לתת את הגט, כלומר להתגרש מהאישה. בעקבות כך נקבעו הלכות שונות שתפקידן להגן על האישה וזכויותיה. בין ההלכות ישנן כאלה שמעכבות ומונעות מהבעל לגרש את אשתו, כמו הכתובה, שהיא מסמך המחייב את הגבר לשלם לאשתו המגורשת סכום כסף מסויים הנקבע מראש בעת הנישואין. בנוסף, ישנה תקנת חרם דרבנו גרשום שמונעת מגבר להתגרש ללא הסכמת האישה ולשאת שתי נשים.

במשפט העברי, הנהוג בבתי הדין הרבניים, מתן גט וקבלתו תלויים אך ורק ברצון שני הצדדים. כאשר בית הדין רק מפקח על התהליך. כל ניסיון לכפות מתן גט בניגוד לעקרונות ההלכתיות עלול להפוך את הגט ל"מעושה", שלא כדיון. גט כזה יחשב בלתי תקף, ובני הזוג ימשיכו והיו נשואים בעיני ההלכה למרות הגט.

נכונות בתי המשפט לענייני משפחה לפסוק פיצוי נזיקי בגין סרבנות גט מהווה גורם למתיחות בינם לבין בתי הדין הרבניים.

כלומר, ניתן לראות כי קיים ניגוד בדרכים המאפשרים ללחוץ על בני/ות זוג המסרבים לתת או לקבל את הגט. למשל, בית הדין הרבני משתמש בקביעת מזונות עונשיים לגבר המסרב או שלילת מזונות מן האישה הסרבנית, מנדה את הסרבנית מן הקהילה וכלה אוסר הבאה לקבר ישראל והיה והסרבן ימות בסרובו.

כלים בהם משתמש החוק הישראלי - שלילת רישיון נהיגה, עיכוב מן הארץ, מאסר ואמצעי העקיפה למתן הגט – תביעה נזיקית.

לפי חוק בתי-הדין רבניים³², לאחר שבית-דין נתן פסק דין לגירושין, בין אם לשון כפייה, חובה, מצווה, הצעה או לשון אחרת, הוא רשאי להטיל על הצד המסרב לתת את הגט צווי הגבלה שונים, במטרה להביא לקיום פסק הדין. בנוסף לכך, לפי חוק שיפוט בתי-דין רבניים, אם בית-הדין הוציא פסק דין לכפיית גט - בית המשפט המחוזי רשאי לפסוק מאסר על סרבן גט.

על פי החקיקה הישראלית³³ - ציווה בית דין רבני בפסק דין סופי לכפות איש לתת גט פיטורין לאשתו או לכפות אשה לקבל גט פיטורין מאישה, רשאי בית משפט מחוזי, כתום שש חדשים מיום מתן הצו, לפי בקשת היועץ המשפטי לממשלה, לכפות במאסר לציית לצו.

פרק רביעי : סיכום

מהעבודה ניתן להסיק כי במשפט הישראלי והעברי קיימות מחלוקות בנושא יחסי הממון בין בני הזוג, אך עם זאת ישנן גם נקודות דמיון. ראינו כי שיטת המשפט הישראלי מבוססת על שוויון רכושי בין בני הזוג, בניגוד לדין העברי אשר מכיר בהסדרים מוסכמים בין בני הזוג בקשר ליחסים הרכושיים שבניהם. מכאן, אנו מסיקים כי מטרות הדין העברי והדין הישראלי שונות. בדין הישראלי ישנה דאגה ליחסים תקינים בין בני הזוג, והשגת צדק אינדיבידואלי לכל אחד מבני הזוג. ולעומת זאת, מטרת המשפט העברי היא – אחריות הפרט למשפחתו המושגת באמצעות עקרון האיזון אשר לרוב מגביל את האישה, בניגוד לדין המודרני אשר מונחה ע"י

חוק בתי-הדין רבניים(קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995³²
סעיף 6 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, התשי"ג-1953.

עקרון השוויון המטריאלי.

יתר על כן, נוכחנו לראות על פי גישת המשפט העברי חלוקת הנכסים מתבצעת בהתאם לכתובה, לעומת המשפט הישראלי אשר לפיו, ישנה חלוקה אשר מסדירה במפורש אילו נכסים כלולים בחלוקה ואילו לא. עם זאת, נקודת דמיון בין שתי הגישות הן – מועד הזכאות לאיזון (במשפט הישראלי) או כתובה (במשפט העברי). הן על פי המשפט הישראלי והן על פי המשפט העברי חלוקת הנכסים מתבצעת רק בשעת פקיעת הנישואין. בעבודתי נוכחתי לדעתי כי שתי הגישות מייחסות חשיבות רבה לתופעה הקשה "סרבנות גט" ופועלות על מנת למגר את התופעה. עם זאת, ניתן לראות שישנה מתיחות בין בתי הדין הרבניים לבית הדין למשפחה כיוון שקיימת מחלוקת בסוגית "סרבנות גט" עקב החשש באשר לפסיקת פיצוי וגט מעושה. עבודתי אפשרה לי לחקור לעומק את נושא יחסי הממון בין בני זוג, הן ממקורות המשפט העברי והן ממקורות המשפט הישראלי. המסקנה המתקבלת היא שיש לשלב בין שתי הגישות, להיעזר בכתוב במשפט העברי ובחוקי המשפט הישראלי ולמצוא את האיזון שבניהן. אני סבורה כי על אף הסתירות והמחלוקות שבניהן, שתיהן מבוססות על דברי צדק וחכמה, ולכן עלינו לקחת השראה מהכתוב במשפט העברי ולשלב את הדברים שרלוונטיים לנו כיום עם המשפט הישראלי.

ביבליוגרפיה:

חקיקה

חוק שיפוט בתי דין רבניים, התשי"ג-1953

חוק החוזים, תשל"ג-1973, ס' 61(א)

חוק יחסי ממון, תשל"ג – 1973, ס' 5(א)

חוק בתי-הדין רבניים, התשנ"ה-1995

פסיקה

תמ"ש(שלום יים) 19270/03 כ.ש. נ' כ.פ. (21.12.2001).

בג"ץ 6751/04 סבג נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים (29.11.2004)

תמ"ש (שלום כ"ס) 19480/05 פלונית נ' עיזבון פלוני (30.4.2006)

רע"א 8791/00 אניטה שלם נ' טווינקו בע"מ (פס"ד של ברק מיום 13.12.2006)

תיק 1678-24-1 פלוני נ' פלונית (פורסם באתר "פסקדין") (2007)

ספרות מחקר

ספרים

בעז קראוס גירושין – מדריך מעשי לגירושין עמ' 136-142 (1991)

אריאל רוזן צבי יחסי ממון בין בני זוג עמ' 339-342 (תשמ"ח)

א' רוזן צבי דיני המשפחה בישראל, בין קודש לחול עמ' 124 (תש"ן)

נסים שלם יחסי ממון ורכוש הדין והפסיקה עמ' 57-59 (איתי בחור עורך, 2013).

משפחוק – סוגיות בבית המשפט ובבית הדין כתב עת לענייני משפחה כרך א עמ' 283-288 (ד"ר יאיר שיבר

עורך, 2009)

מעמד האשה בחברה ובמשפט עמ' 439-441 (פרנסס רדאי, כרמל שלו ומיכל ליבן קובי עורכים, 1995)

ד"ר אורית פישמן אפורי, ד"ר חיים זנדברג המשפט – מערכת כתב העת (כרך י) 382-393 (2005)

מאמרים

בנימין שמואלי "פיצוי נזקי למסורבות גט" המשפט יב 285 (2007)

מקורות באינטרנט

נתנאל ירמיהו עורך דין- מסורבות גט

<http://www.yarimi.net/cncpt/%D7%9E%D7%A1%D7%95%D7%A8%D7%91%D7%95%D7%AA-%D7%92%D7%98>

ד"ר פרילינג מעמד אישה, משפחה וירושה- התיקון לחוק יחסי ממון בין בני זוג

<http://lawadvice.co.il/%D7%94%D7%AA%D7%99%D7%A7%D7%95%D7%9F-%D7%9C%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%99%D7%97%D7%A1%D7%99-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%9F-%D7%91%D7%99%D7%9F-%D7%91%D7%A0%D7%99-%D7%96%D7%95%D7%92>

<http://www.xn----7hcewkhajl.co.il/167/%D7%94%D7%A1%D7%9B%D7%9D-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%9F-%D7%95%D7%9B%D7%AA%D7%95%D7%91%D7%94>

משפט עברי

ספרות הפסיקה

משנה תורה, ספר נשים, הלכות אישות, י"ב, א

רמב"ם, אישות, יב, ד

משנה, סוטה ה, א; תוספת, סוטה ד, טז

שולחן ערוך, אבן העזר, סימן סו סעיף ז

כתובות יא, א; שם, לט, ב; יבמות פט, א; בבא קמא פט, ב

משנה, גיטין, ט, מ"י

שולחן ערוך אבן העזר סימן סו סעיף ג. וכן ראה: חלקת מחוקק יח; בית שמואל יא; משנה למלך, רמב"ם, הלכות

אישיות פ"י ה"ז

שולחן ערוך, אבן העזר, סימן צג סעיף א

ספרות השו"ת

שו"ת הריב"ש, סי' קנג